

alin. (3) CPP și cu unanimitate de voturi în privința excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP,

Curtea Constituțională, în numele legii, decide:

1. Admite excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (3) CPP, excepție ridicată de I.D. și C.S. în dosarul nr. 11.523/63/2015 al Tribunalului Dolj, Secția penală și pentru cauze cu minori, și constată că acestea sunt constituționale în măsura în care prin sintagma „*excluderea probei*”, din cuprinsul lor, se înțelege și eliminarea mijloacelor de probă din dosarul cauzei.

2. Respinge, ca inadmisibilă, excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP, excepție ridicată de I.D. și C.S. în dosarul nr. 11.523/63/2015 al Tribunalului Dolj, Secția penală și pentru cauze cu minori.

Definitivă și general obligatorie.

4. Persoane care au stabilit cu suspectul sau inculpatul relații asemănătoare aceloră dintre soți. Dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor

CPP, art. 117 alin. (1) lit. a) și b)

Soluția legislativă cuprinsă în art. 117 alin. (1) lit. a) și b) CPP, care exclude de la dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți, în cazul în care conviețuiesc ori nu mai conviețuiesc cu suspectul sau inculpatul (concubinii/foștii concubini ai suspectului sau inculpatului), este neconstituțională, întrucât aduce atingere dispozițiilor art. 16 alin. (1) privind egalitatea cetățenilor în fața legii raportat la art. 26 alin. (1) referitor la viața familială din Legea fundamentală.

Temeiul pentru reglementarea dreptului de refuz al audierii se află în sfera de protecție a relațiilor de familie, iar noțiunea de „viață de familie” nu este restrânsă doar la familiile bazate pe căsătorie și poate include alte relații *de facto*. Câtă vreme principiul egalității în fața legii presupune instituirea unui tratament egal pentru situații care, în funcție de scopul urmărit, nu sunt diferite, nu există niciun motiv obiectiv și rezonabil pentru care concubinii/foștii concubini ai suspectului sau inculpatului să fie excluși de la dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martori în procesul penal.

C.C.R., dec. nr. 562 din 19 septembrie 2017, M. Of. nr. 837 din 23 octombrie 2017

1. Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 117 CPP, excepție ridicată de I.S. în dosarul nr. 2.512/103/2016/a1 al Tribunalului Neamț, Secția penală, și care formează obiectul dosarului Curții Constituționale nr. 2.580D/2016. (...)

3. Cauza fiind în stare de judecată, președintele acordă cuvântul reprezentantului **Ministerului Public**, care solicită respingerea, ca neîntemeiată, a excepției de neconstituționalitate. În acest sens invocă Hotărârea din 3 aprilie 2012, pronunțată în cauza *Van der Heijden c. Olandei*, prin care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că nu au fost încălcate dispozițiile art. 8 și art. 14 raportat la art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, reținându-se, la parag. 62, că, în cauză, există două interese publice concurente, interesul public de a fi investigate infracțiunile serioase, respectiv interesul public al protecției vieții de familie față de intervenția statului, statele fiind îndreptățite să stabilească limitele privilegiului de refuz al audierii la persoanele căsătorite sau care au un parteneriat înregistrat, legislativul fiind îndreptățit să acorde un statut special mariajului sau parteneriatelor înregistrate, statut pe care să nu îl confere altor tipuri de coabitare. În același sens, s-a reținut că mariajul conferă un statut special aceloră

care se căsătorească, iar reclamanta a ales să nu se căsătorească, așa încât, întrucât a luat această decizie, ea trebuie să accepte consecințele legale care decurg din ea, și anume că s-a menținut în afara relațiilor de familie cărora le este atașat privilegiul testimonial (parag. 69 și 76). Din această perspectivă, reprezentantul Ministerului Public apreciază că persoanele care vor să beneficieze de privilegiul testimonial trebuie să se căsătorească, neexistând vreo opreliște în calea căsătoriei, așa încât norma procesual penală criticată nu aduce atingere dispozițiilor art. 16 raportat la art. 26 din Constituție. Consideră, totodată, că nu pot fi comparate prevederile art. 177 CP cu dispozițiile art. 117 CPP pentru a se deduce neconstituționalitatea acestor din urmă norme procesual penale, un astfel de procedeu fiind inadmisibil. De altfel, arată că art. 177 CP asimilează pe concubini membrilor de familie, aceștia nefiind pedepsiți în cazul nedenunțării, tănuirii și favorizării infractorului. Așadar, aceste situații se referă la faptele penale săvârșite de concubin, iar nu la faptele penale ale partenerului acestuia cu privire la care este obligat să dea declarație.

4. Prin încheierea nr. 96/CP din 26 octombrie 2016, pronunțată în dosarul nr. 2.512/103/2016/a1, **Tribunalul Neamț, Secția penală, a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 117 CPP**. Excepția a fost ridicată de I.S. în procedura de cameră preliminară, cu ocazia verificării competenței și legalității sesizării instanței, a legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală în dosarul nr. 156/P/2016 al Parchetului de pe lângă Tribunalul Neamț privind pe inculpatul, autor al excepției de neconstituționalitate, trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunii de tentativă de omor. În cauză, inculpatul, autor al excepției de neconstituționalitate, a formulat cerere în vederea excluderii declarației de martor, motivat de calitatea de concubină a martorei.

5. **În motivarea excepției de neconstituționalitate** autorul susține, în esență, că distincția realizată între persoanele enumerate în cuprinsul art. 117 alin. (1) CPP și concubini este nejustificată și contrară rațiunii legiutorului atunci când a instituit, pentru anumite persoane, privilegiul de a refuza să dea declarații în calitate de martor. Susține, totodată, că reglementarea privilegiului de a nu da declarații în calitate de martor doar în cazul soților sau foștilor soți, fără ca acest drept să fie recunoscut și în cazul concubinilor, reprezintă o gravă încălcare a egalității cetățenilor în fața legii. Arată că, potrivit art. 177 CP, concubinii sunt asimilați membrilor de familie, iar, în ceea ce privește infracțiunile de nedenunțare (art. 266 CP), tănuire (art. 270 CP) ori favorizarea infractorului (art. 269 CP), legiutorul a reglementat o cauză specială de nepedepsire atunci când fapta este comisă de un membru de familie.

6. **Tribunalul Neamț, Secția penală**, opinează în sensul admiterii excepției de neconstituționalitate, întrucât scopul instituirii dispozițiilor art. 117 CPP îl constituie necesitatea obținerii unui probatoriu care să reflecte în mod obiectiv situația de fapt, să fie lipsit de orice subiectivism. Or, în situația rudelor, soților, foștilor soți, relațiile de afecțiune existente pot denatura realitatea faptelor, astfel că declarațiile acestora nu pot fi considerate ca fiind obiective. Apreciază că aceeași este situația și în cazul persoanelor care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți, declarațiile acestora fiind lipsite de obiectivitate ca și cele ale rudelor, soților sau foștilor soți. Reține că legislația penală în vigoare recunoaște calitatea de membru de familie persoanelor care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți prin dispozițiile cuprinse în art. 177 CP, dispoziții la care fac referire și alte articole din partea specială a Codului penal, respectiv art. 266 alin. (2), art. 269 alin. (3) și art. 270 alin. (3). (...)

8. **Guvernul** consideră că excepția de neconstituționalitate este, în principal, inadmisibilă și, în subsidiar, neîntemeiată. În motivarea soluției de inadmisibilitate, arată că autorul excepției critică normele procesual penale pentru ceea ce nu conțin, astfel încât, în speță, nu sunt formulate veritabile critici de neconstituționalitate. În plus, observă că autorul excepției

s-a mărginit să enumere o serie de dispoziții convenționale și constituționale, fără a arăta, în concret, în ce constă contradicția între acestea și norma legală criticată. Totodată, apreciază că dispozițiile criticate nu au legătură cu cauza în cadrul căreia a fost invocată excepția de neconstituționalitate, întrucât chiar dacă excepția ar fi admisă de instanța de control constituțional, admiterea excepției nu ar influența soluționarea cauzei. Aceasta întrucât dreptul prevăzut de art. 117 CPP poate fi invocat numai de titularii săi, astfel încât inculpatul nu poate cere eliminarea, dintre probele care vor fi administrate într-un proces, a declarației date de către una dintre persoanele prevăzute limitativ de dispozițiile legale criticate, în condițiile în care respectiva persoană nu a înțeles să invoce acest drept. În susținerea soluției de respingere a excepției de neconstituționalitate ca neîntemeiată, reține că dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor, recunoscut persoanelor prevăzute de art. 117 CPP, are drept scop corelarea imperativului aflării adevărului într-o cauză penală cu dreptul la viața intimă, familială și privată, garantat de art. 26 din Constituție. Reține, totodată, că situația soțului și soției inculpatului ori suspectului nu este aceeași cu cea a concubinului inculpatului sau suspectului și, de asemenea, prevederile legale criticate se aplică tuturor persoanelor aflate în ipoteza normei juridice, adică tuturor persoanelor care au calitatea de soț ori soție a inculpatului, astfel încât dispozițiile criticate nu aduc atingere prevederilor art. 16 din Constituție.

9. **Avocatul Poporului** consideră că dispozițiile art. 117 CPP sunt neconstituționale în măsura în care nu le este recunoscut dreptul de a refuza să fie audiate ca martori într-o anumită cauză penală și persoanelor care au stabilit relații asemănătoare acelorora între soți, în cazul în care conviețuiesc. În argumentarea punctului său de vedere, reține că nerecunoașterea dreptului de a refuza să dea declarații în calitate de martor persoanelor care au stabilit relații asemănătoare acelorora dintre soți (concubinilor) aduce atingere art. 16 din Constituție, în condițiile în care art. 177 alin. (1) CP definește noțiunea de „*membre de familie*” prin includerea persoanelor care au stabilit relații asemănătoare acelorora dintre soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc. Arată că un martor aflat în relații de concubinaj cu suspectul ori inculpatul are un interes real și actual de a refuza să dea o declarație în cauză, comparativ cu martorul care a avut calitatea de soț la un moment dat. Reține că pot fi și situații în care martorii care au avut calitatea de concubin al suspectului sau inculpatului să exprime aceleași sentimente de afecțiune, precum un martor care a avut calitatea de soț al acestora. Invocă jurisprudența constantă a Curții Constituționale potrivit căreia situațiile în care se află anumite categorii de persoane trebuie să difere în esență pentru a se justifica deosebirea de tratament juridic, iar această deosebire de tratament trebuie să se bazeze pe un criteriu obiectiv și rațional (Decizia nr. 755 din 16 decembrie 2014 și Decizia nr. 67 din 26 februarie 2015). Face referire la dispozițiile art. 315 CPC care stabilesc că nu pot fi ascultate ca martori, dacă nu există acordul părților, persoanele aflate în dușmănie sau în legături de interese cu vreuna dintre părți. În concluzie, având în vedere dispozițiile art. 177 CP și ale art. 2 alin. (2) CPC, apreciază că și persoanele aflate în relații de concubinaj cu inculpatul sau suspectul au dreptul legal de a refuza să dea declarații în calitate de martor, chiar dacă art. 117 CPP nu prevede acest drept.

10. **Președinții celor două Camere ale Parlamentului** nu au comunicat punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

11. Curtea Constituțională a fost legal sesizată și este competentă, potrivit dispozițiilor art. 146 lit. d) din Constituție, precum și ale art. 1 alin. (2), ale art. 2, 3, 10 și 29 din Legea nr. 47/1992, să soluționeze excepția de neconstituționalitate.

12. **Obiectul excepției de neconstituționalitate** îl constituie, potrivit actului de sesizare, dispozițiile art. 117 CPP. Examinând notele scrise ale autorului excepției, Curtea constată că motivele de neconstituționalitate privesc dispozițiile art. 117 alin. (1) lit. a) și

lit. b) CPP, astfel încât aceste din urmă norme procesual penale vor fi supuse controlului de constituționalitate. Dispozițiile art. 117 alin. (1) lit. a) și lit. b) CPP au următorul conținut: „*Au dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor următoarele/e persoane: a) soțul, ascendenții și descendenții în linie directă, precum și frații și surorile suspectului sau inculpatului; b) persoanele care au avut calitatea de soț al suspectului sau al inculpatului*”.

13. Autorul susține că normele procesual penale criticate sunt contrare atât dispozițiilor constituționale ale art. 16 privind egalitatea cetățenilor în fața legii și a autorităților, cât și prevederilor art. 14 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, privind interzicerea discriminării.

14. **Examinând excepția de neconstituționalitate**, Curtea reține că nu există cauză penală în care, la aflarea adevărului, să nu-și aducă o contribuție esențială declarațiile martorilor, proba testimonială având, în procesul penal, caracterul de probă firească, de instrument necesar de cunoaștere a împrejurărilor săvârșirii infracțiunilor. Pentru a sublinia importanța acestui mijloc de probă în procesul penal, unii autori au denumit martorii „ochii și urechile justiției”. Martorul este persoana fizică, alta decât suspectul, persoana vătămată și părțile în procesul penal, care are cunoștință despre fapte și împrejurări de fapt ce servesc la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei și aflarea adevărului în procesul penal. Curtea reține că declarațiile martorului constituie mijloace de probă, iar acestea constau în relatarea făcută de martor organului judiciar penal în cadrul procesului penal, prin care reproduce cunoștințele sale despre fapte sau împrejurări de fapt necesare pentru justa soluționare a cauzei. Curtea observă că sfera persoanelor care pot avea calitatea de martor în procesul penal este delimitată prin dispozițiile art. 114 și art. 115 CPP. Poate avea calitatea de martor „*orice persoană care are cunoștință despre fapte sau împrejurări de fapt care constituie probă în cauza penală*” și care, în același timp, nu are calitatea procesuală de suspect, persoană vătămată, inculpat, parte civilă sau parte responsabilă civilmente. Așadar, în cazul persoanelor care au în cauză calitatea de parte ori subiect procesual principal există o prezumție relativă de parțialitate – nicio persoană neputând fi martor în propria sa cauză (*nemo testis idoneus in re sua*) – fiind apreciat că acestea, având un interes substanțial în modul de soluționare a cauzei, nu pot fi considerate observatori imparțiali ai faptelor deduse judecății.

15. Curtea reține, astfel, că, în materia audierii martorilor, art. 117 CPP, având denumirea marginală „*Persoanele care au dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor*”, reprezintă o situație de excepție de la regula generală prevăzută de art. 114 alin. (1) CPP, conform căreia orice persoană care deține cunoștințe pertinente obiectului probațiunii are capacitatea și obligația de a da declarații în calitate de martor, Dispozițiile art. 117 alin. (1) CPP, criticate în prezenta cauză, reglementează situația în care persoana care este chemată pentru a fi audiată, având una dintre calitățile prevăzute la lit. a) – soț, ascendent și descendent în linie directă, precum și frate și soră, respectiv la lit. b) – persoană care a avut calitatea de soț – în raport cu suspectul sau inculpatul, are dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor. Cu alte cuvinte, potrivit normelor procesuale precitate, soțul, fostul soț, ascendenții și descendenții în linie directă, frații și surorile suspectului sau inculpatului nu pot fi obligați să aibă calitatea de martor în procesul penal. Excepția nu se extinde și asupra rudelor, soțului ori fostului soț ai altor părți din proces. Din modul cum este redactată norma procesual penală, Curtea reține că excepția instituită de lege este una relativă, așa încât persoanele menționate nu pot fi obligate să dea declarații ca martor, însă au facultatea de a da astfel de declarații, renunțând la dreptul conferit de art. 117 CPP.

16. Potrivit doctrinei, rațiunea dreptului de a se abține de la declarații, în cazul persoanelor enumerate în art. 117 alin. (1) lit. a) și lit. b) CPP, constă în oferirea unei opțiuni martorului

de a evita una dintre următoarele situații – fie să spună adevărul cu riscul periclitării vieții de familie, fie să nu spună adevărul, în scopul protejării vieții de familie, dar cu riscul condamnării pentru măturie mincinoasă. Așadar, prin aceste reglementări legiuitorul a urmărit să ocrotească sentimentele de afecțiune pe care soțul, fostul soț, ascendenții sau descendenții, frații și surorile suspectului sau inculpatului le pot avea față de aceștia din urmă. În aceste condiții, Curtea observă că scopul normei procesual penale precitate îl reprezintă păstrarea unui echilibru între interesul public de a exercita în mod eficient acțiunea penală, pe de o parte, și menținerea armoniei căsniciei, a relațiilor de familie cu persoanele enumerate limitativ în text, pe de altă parte. Cu alte cuvinte, art. 117 alin. (1) lit. a) și lit. b) CPP reglementează capacitatea soțului, a fostului soț, a ascendenților și descendenților în linie directă, fraților și surorilor suspectului sau inculpatului de a fi martori, însă conferă acestei categorii de persoane dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martori, întrucât legătura intimă creată de instituția căsătoriei ori strânsele relații cu familia pot impulsiona persoanele menționate să denatureze adevărul pentru a încerca să determine o soluție favorabilă suspectului sau inculpatului ori, dimpotrivă, în ipoteza în care relațiile în cadrul familiei sunt afectate de disensiuni, persoanele menționate, audiate în calitate de martor, pot relata fapte sau împrejurări care nu sunt conforme cu adevărul pentru a determina un rezultat al anchetei defavorabil suspectului sau inculpatului.

17. Codul penal din 1864, publicat în M. Of. nr. 230 din 2 decembrie 1864, reglementa, în art. 347, incapacitatea persoanelor care aveau o anumită legătură de rudenie cu inculpatul de a da declarații ca martor în procesul penal. Originile dreptului rudelor de a refuza să dea declarații în calitate de martor se regăsesc în art. 148 CP 1936, publicat în M. Of. nr. 66 din 19 martie 1936 – care, ca urmare a renumerotării prin republicarea codului în broșura din 13 februarie 1948, a devenit art. 142 CP 1936 – care prevedea capacitatea persoanelor enumerate în acesta – respectiv, ascendenții și descendenții inculpatului, legitimi, prin adopție sau recunoaștere, copiii naturali, soțul sau soția, frații, surorile, unchii și nepoții, precum și aliații în același grad, tutorele, curatorul și pupilul lor, soții despărțiți – de a da declarații în calitate de martori, însă acorda acestei categorii de persoane dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martori. Codul penal din 1969, în art. 80, reglementa cu privire la ascultarea soțului și a rudelor apropiate, stabilind, în alin. (1), că „*soțul și rudele apropiate ale învinutului sau inculpatului nu sunt obligate să depună ca martor*”, doctrina – dezvoltată cu privire la normele menționate – reținând că dispoziția precitată are la bază rațiuni de profund umanism, de înțelegere firească și realistă a naturii umane, în condițiile în care, în lipsa acestei dispoziții, martorul soț sau rudă apropiată a învinutului sau inculpatului ar avea de ales între alternativa de a spune adevărul, de a-și face datoria față de justiție sacrificând sentimentele de afecțiune pentru ruda sa apropiată sau de a încerca să o salveze, făcând o declarație mincinoasă.

18. Așadar, Curtea reține că, încă din 1936, legiuitorul român, reglementând cu privire la audierea martorilor, nu a obligat, dar nici nu a înlăturat pe martorul soț, fost soț ori „*rudă apropiată*” cu învinutul/inculpatul, respectiv suspectul/inculpatul, de la posibilitatea de a declara ca martor, ci a lăsat la latitudinea acestuia de a decide dacă depune declarație ca martor sau se abține. Totodată, Curtea reține că dreptul rudelor de a refuza să dea declarații în calitate de martor este reglementat și în legislația procesual penală a unor state europene. În acest sens, Curtea observă că dispozițiile art. 156 din Codul de procedură penală belgian prevăd că ascendenții, descendenții, frații, surorile, rudele apropiate, soțul sau soția acuzatului, chiar și după divorț, nu sunt nici chemate, nici primite ca martori, însă mărturia acestora nu este lovită de nulitate atât timp cât, fie Ministerul Public, fie partea civilă, fie acuzatul nu s-au opus audierii acestor persoane. De asemenea, în secțiunea 100 alin. (1) din Codul de procedură penală ceh se stabilește că au dreptul de a refuza să depună măturie ascendenții și descendenții în linie directă ai acuzatului,

frații, surorile, rudele prin adopție, soțul/soția și partenerul civil al acuzatului. În Croația, art. 285 alin. (1) din Codul de procedură penală exceptează de la obligația de a depune mărturie următoarele persoane: soțul/soția sau partenerul civil al inculpatului, ascendenții și descendenții acestuia, rudele colaterale de sânge până la gradul al treilea inclusiv, afinii până la gradul al doilea inclusiv, precum și părinții adoptivi și copiii adoptați de inculpat. În Irlanda, secțiunea 25 din Legea nr. 12/1992 privind probele în procesul penal prevede că, atunci când soții sau foștii soți sunt acuzați împreună, niciunul dintre ei nu poate fi obligat să depună mărturie împotriva celuilalt. Totuși, conform secțiunii 22, soțul/soția acuzatului are obligația de a depune mărturie în procesele privind infracțiuni care implică violență sau amenințarea cu violența la adresa soțului/soției, copilului biologic sau adoptat al soțului/soției sau acuzatului ori a oricărui minor până la vârsta de 17 ani, dacă s-a comis vreo infracțiune împotriva libertății sexuale a unui minor ori dacă este vorba despre o tentativă, instigare sau orice altă formă de participare la vreuna din infracțiunile menționate mai sus. Așadar, legislația irlandeză limitează dreptul reglementat conform secțiunii 25 din Legea nr. 12/1992 în funcție de natura infracțiunii ce face obiectul procesului penal. În Olanda, secțiunea 217 din Codul de procedură penală stipulează că pot refuza să depună mărturie, invocând relațiile de familie cu suspectul, rudele de sânge și afinii în linie directă, rudele de sânge și afinii în linie colaterală până la gradul al treilea inclusiv, soțul/soția, actual sau fost, și partenerul civil, actual sau fost. În Polonia, art. 182 alin. (1) din Codul de procedură penală statuează că rudele acuzatului pot refuza să depună mărturie. Alin. (2) al art. 182 din același act normativ precizează că acest drept subzistă chiar dacă raportul conjugal sau de adopție a fost dizolvat. În Germania, secțiunea 52 din Codul de procedură penală enumera persoanele care pot refuza să depună mărturie, printre acestea fiind logodnicul/logodnica acuzatului sau persoana cu care acuzatul a promis să formeze un parteneriat civil, soțul/soția acuzatului, chiar dacă căsătoria nu mai există, partenerul civil al acuzatului, chiar dacă parteneriatul civil nu mai există, o rudă directă sau colaterală ori un afin (fost sau actual) – rudă colaterală până la gradul al treilea inclusiv sau afin până la gradul al doilea inclusiv al acuzatului. De asemenea, secțiunea 130 alin. (1) din Codul de procedură penală slovac prevede că pot refuza să depună mărturie rudele acuzatului în linie directă, frații și surorile acestuia, părintele adoptiv, copilul adoptat, soțul/soția și partenerul civil al acuzatului. Similar, în Slovenia, art. 236 alin. (1) din Legea de procedură penală exceptează de la datoria de a depune mărturie soțul/soția și partenerul civil al acuzatului, rudele de sânge în linie directă ale acuzatului, rudele colaterale până la gradul al treilea inclusiv și afinii până la gradul al doilea inclusiv, precum și părintele adoptiv și copilul adoptat al acuzatului.

19. Totodată, Curtea reține că instanța de la Strasbourg a stabilit în Hotărârile din 24 noiembrie 1986, parag. 30, respectiv 19 iulie 2012, parag. 41, pronunțate în cauzele *Unterpertinger c. Austriei*, respectiv *Hümmer c. Germaniei*, că dispozițiile din legea națională care permit refuzul membrilor familiei celui acuzat de a depune mărturie nu sunt, în sine, incompatibile cu art. 6 parag. și 3 lit. d) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, deoarece țin cont de problemele deosebite ce se pot ridica din cauza unei confruntări între acuzat și un martor din propria sa familie și sunt menite a proteja un astfel de martor prin evitarea punerii într-o dilemă morală.

20. În aceste condiții, având în vedere cele reținute în paragrafele anterioare, Curtea constată, în acord cu jurisprudența europeană, că rațiunea reglementării dreptului de a refuza să fie audiate în calitate de martori, al persoanelor enumerate în art. 117 alin. (1) lit. a) și lit. b) CPP, este, în principal, evitarea unei dileme morale ce s-ar naște în ipoteza reglementării unei obligații a acestora de a da declarație sub jurământ și sub sancțiunea infracțiunii de mărturie mincinoasă. Autorul excepției de neconstituționalitate din prezenta cauză susține că normele procesual penale criticate sunt contrare dispozițiilor constituționale

și convenționale privind interzicerea discriminării, întrucât concubinii suspectului sau inculpatului nu beneficiază de acest drept.

21. În continuare, Curtea observă că persoana care are cu suspectul/inculpatul o relație asemănătoare aceloră dintre soți – fără a fi oficializată – nu beneficiază de dreptul de a refuza să fie martor, cu toate că, potrivit doctrinei, din punct de vedere moral, afectiv și al dreptului la întemeierea familiei, nu există nicio diferență relevantă între partenerii de viață căsătoriți legal și cei implicați într-o uniune consensuală, iar audierea acestora din urmă în cauza partenerului lor creează aceleași posibile probleme în cuplu ori aceleași îndoieli justificate asupra sincerității declarației, ca și în cazul declarației soțului legitim. În același mod, literatura de specialitate a reținut că nici vechiul cod și nici noul Cod de procedură penală nu au prevăzut dreptul concubinului sau concubinei suspectului sau inculpatului de a refuza să dea declarații, iar această situație nu este cu nimic modificată de reglementarea instituției logodnei în art. 266 și urm. C. civ., întrucât numai noul Cod de procedură penală reglementează administrarea probelor în cadrul procesului penal.

22. Totodată, Curtea reține – observând aspecte de drept comparat – că legislația procesual penală a unor state europene recunoaște partenerilor de viață *de facto* ai acuzatului dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martori. În acest sens, potrivit art. 119 din Codul de procedură penală bulgar, soțul/soția inculpatului, ascendenții, descendenții, frații și surorile sale, precum și *persoana cu care inculpatul conviețuiește în fapt* pot refuza să depună mărturie. De asemenea, art. 71 din Codul de procedură penală estonian enumeră persoanele care au dreptul de a refuza să depună mărturie, printre acestea regăsindu-se și *persoana care conviețuiește stabil cu suspectul sau acuzatul, chiar și în cazurile în care coabitarea s-a încheiat*. În Finlanda, secțiunea 20 din capitolul 17 din Codul de procedură judiciară enumera categoriile de persoane care nu pot fi constrânse să depună mărturie, printre acestea fiind și persoana care este sau a fost logodită cu una dintre părți (așadar, norma menționată făcea referire la o uniune legală). Însă, prin Legea nr. 732/2015 au fost introduse în Codul de procedură judiciară finlandez prevederi în favoarea concubinilor. Așa încât, secțiunea 17 din capitolul 17 al Codului de procedură judiciară finlandez stipulează că soțul/soția, fostul soț/fosta soție sau *concubinul actual al unei părți*, fratele sau sora, ascendentul sau descendentul direct ori *o persoană care se află într-o relație similară cu coabitarea sau rudenia cu una dintre părți* poate refuza să depună mărturie. În Germania, de asemenea, în secțiunea 52 din Codul de procedură penală se enumeră persoanele care pot refuza să depună mărturie, printre acestea fiind logodnicul/logodnica acuzatului sau *persoana cu care acuzatul a promis să formeze un parteneriat civil*. În Italia, art. 199 alin. (1) din Codul de procedură penală prevede că rudele acuzatului nu au obligația de a depune mărturie decât dacă au formulat un denunț sau o plângere ori dacă ele sau rudele lor sunt victime ale infracțiunii. De asemenea, dispozițiile menționate se aplică și celui care *coabitează sau a coabitat cu acuzatul, fără să fie vorba despre o căsătorie*, dar numai cu privire la faptele petrecute sau aflate de martor în timpul relației. În Malta, conform art. 633 alin. (1) din Codul penal, martorii nu pot fi respinși pe motiv că sunt rude de sânge sau afini cu vreo parte (inclusiv acuzatul sau inculpatul) ori pentru că au vreo altfel de legătură cu una dintre părți. Totuși, alin. (2) prevede că rămâne la latitudinea instanței să permită unui martor să nu depună mărturie, dacă nu dorește să dea informații *împotriva unei persoane cu care coabitează*, împotriva partenerului civil, împotriva unui ascendent sau descendent, a unui frate, a unei surori, a unui unchi sau nepot. Art. 635 alin. (1) din Codul penal maltez prevede o excepție de la această regulă, menționând că soțul/soția, partenerul civil sau *concubinul acuzatului sau inculpatului* nu are voie să depună mărturie nici pentru, nici contra acestuia decât în cazul infracțiunilor comise împotriva sa ori împotriva ascendenților sau descendenților săi. Alin. (2) al art. 635 din Codul penal maltez precizează că alin. (1) se aplică și în cazul în care soțul/soția, partenerul civil

sau *concubinul acuzatului sau inculpatului* deține informații cu privire la altă persoană judecată împreună cu acesta. Art. 637 menționează că pot fi ridicate obiecții cu privire la credibilitatea mărturiei persoanelor enumerate la art. 633 și că revine instanței sarcina de a decide asupra acestor obiecții, luând în considerare toate circumstanțele cauzei, mai ales atitudinea, comportamentul și caracterul martorului, precum și plauzibilitatea, coerența și coroborarea cu alte mărturii a depoziției sale. În Polonia, art. 185 din Codul de procedură penală stabilește că *o persoană care are o relație deosebit de apropiată cu acuzatul* poate fi scutită, la cerere, de obligația de a depune mărturie, iar, în Portugalia, conform art. 134 alin. (1) din Codul de procedură penală, printre alții, poate refuza să depună mărturie *persoana care coabitează sau a coabitat cu acuzatul ca și cum ar fi fost căsătorii*, indiferent dacă este vorba de persoane de același sex sau de sexe diferite, însă refuzul de a depune mărturie trebuie să privească numai fapte petrecute în timpul căsătoriei sau coabitării, așadar condiționat. În Spania, art. 416 din Codul de procedură penală exceptează de la obligația de a depune mărturie, printre alții, și *persoana cu care acuzatul are o relație de fapt echivalentă căsătoriei*. De asemenea, în Suedia, secțiunea a 3-a din capitolul 36 al Codului de procedură judiciară stipulează că nu au obligația de a depune mărturie soțul/soția, actual sau fost, al unei părți, rudele de sânge sau afinii în linie directă, ascendentă sau descendentă, frații și surorile, cumnații, actuali sau foști, precum și persoanele aflate într-o relație similară cu una dintre părți.

23. În concluzie. Curtea reține că statele europene au modalități variate de reglementare a dreptului anumitor persoane de a refuza să dea declarații în calitate de martor în procesul penal. Unele dintre acestea limitează categoria persoanelor cărora li se recunoaște acest drept la „*rudele apropiate*” ale acuzatului, soțul/fostul soț ai acestuia, ori persoane aflate într-o altă formă de uniune legală cu acuzatul (logodnici/parteneri civili). Alte state europene, reglementând mai larg acest beneficiu, recunosc și persoanelor cu care acuzatul are o relație de fapt echivalentă căsătoriei/persoanelor aflate în relații similare căsătoriei/persoanelor care coabitează sau au coabitat cu acuzatul/persoanelor care au o relație deosebit de apropiată cu acuzatul/concubinului/persoanei cu care inculpatul conviețuiește în fapt/persoanei care conviețuiește stabil cu inculpatul dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor.

24. Totodată, Curtea reține că instanța de la Strasbourg s-a pronunțat cu privire la dreptul de refuz al audierii în cazul concubinilor, prin Hotărârea din 3 aprilie 2012, pronunțată în cauza *Van der Heijden c. Olandei*. În cauză, față de susținerile părților, instanța europeană a reținut că noțiunea de „*viață de familie*”, apărută prin art. 8 al Convenției, nu este restrânsă doar la familiile bazate pe căsătorie și poate include alte relații *de facto*. Când trebuie să se stabilească dacă o relație constituie „*viață de familie*”, trebuie luați în considerare o serie de factori, în special dacă cuplul trăiește împreună, durata relației, dacă au demonstrat stabilitatea relației având copii împreună sau prin orice alte mijloace. În speță, reclamanta a avut doi copii cu inculpatul, ambii fiind recunoscuți de acesta, așa încât, în aceste condiții, instanța europeană a stabilit că a existat „*viață de familie*” în cuplul respectiv, fapt necontestat de guvernul olandez. Curtea de la Strasbourg a constatat că, deși obligația de a depune mărturie constituie o obligație civică, încercarea de a o constrânge pe reclamantă să depună mărturie împotriva concubinului său constituie o interferență în dreptul său de a-i fi respectată viața de familie. Curtea a fost de acord că interferența a fost „*prevăzută de lege*”, deoarece s-a bazat pe secțiunea 221 din Codul de procedură penală olandez. De asemenea, nu a fost contestat faptul că s-a urmărit un „*interes legitim*” și anume protejarea societății prin prevenirea infracțiunilor. Problema principală a speței a fost dacă această interferență a fost „*necesară într-o societate democratică*”. Așa încât Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reamintit că sistemul instituit prin Convenție are un rol în esență subsidiar, autoritățile naționale având competența democratică de a se ocupa de protecția

legală a drepturilor omului. Mai mult, datorită contactului lor direct și continuu cu realitățile vieții din țările respective, acestea sunt mai în măsură decât instanțele internaționale să evalueze condițiile și necesitățile locale. Așadar, atunci când adoptă legi prin care trebuie să asigure un echilibru între interese contrare, statele au voie, în principiu, să stabilească mijloacele pe care le consideră optime pentru concilierea acestor interese. Totuși, s-a reținut că instanța de la Strasbourg are competența de a stabili dacă o anumită interferență este sau nu necesară în cauză. Marja de apreciere a statului este relativ restrânsă atunci când dreptul în cauză are un caracter fundamental și mult restricționată când este vorba despre un aspect extrem de important al existenței sau individualității unei persoane. Atunci când nu există un consens între statele membre cu privire la importanța unui anumit interes sau referitor la cele mai bune mijloace de protecție a acestuia, mai ales atunci când sunt ridicate probleme sensibile de morală sau etică, marja de apreciere a statelor trebuie să fie mai largă, în speță, Curtea de la Strasbourg a constatat că statele membre au modalități variate de constrângere a martorilor. Deși lipsa unei practici comune nu este decisivă în sine, ea este un argument în favoarea acordării unei marje largi de apreciere.

25. Conform celor reținute de instanța europeană, în cauză au existat două interese publice contrare, respectiv judecarea unei infracțiuni grave și protejarea vieții de familie de interferența statală. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a observat că Olanda se numără printre statele membre care au creat un privilegiu de refuz al audierii pentru anumite categorii de martori și acest lucru a fost realizat într-o manieră clară și accesibilă, prin delimitarea anumitor categorii de persoane, printre care și soțul/soția, actual sau fost, și partenerul civil, actual sau fost, al suspectului. Asemenea martori sunt eliberați de dilema morală de a trebui să aleagă între o mărturie adevărată care ar putea periclita relația lor cu suspectul și o mărturie falsă care ar proteja această relație. Instanța europeană a subliniat că dreptul de a nu depune mărturie constituie o excepție de la o datorie civică normală, de interes public, și de aceea un asemenea drept, când este recunoscut, poate fi supus unor condiții și formalități, iar categoriile de beneficiari trebuie clar delimitate. În concluzie, instanța de la Strasbourg nu a considerat că interferența cu viața de familie a reclamantei a fost atât de împovărătoare și disproporționată încât să fie considerată injustă în raport cu interesul său, astfel încât a constatat că art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale nu a fost încălcat.

26. Pornind de la aceste premise în examinarea conținutului normativ al dispoziției procesual penale criticate în prezenta cauză, Curtea Constituțională constată că, aparent, orientarea legiuitorului român este în concordanță cu jurisprudența Curții de la Strasbourg, anterior citată, potrivit căreia dreptul de a nu depune mărturie, ca excepție de la îndeplinirea unei obligații civice normale, poate fi supus unor condiționări și limitări în ceea ce privește definirea categoriilor de persoane cărora le este recunoscut. Așadar, dispozițiile art. 117 alin. (1) lit. a) și b) CPP se încadrează în categoria de norme procesual penale care reglementează într-un mod mai exigent dreptul anumitor persoane de a refuza să dea declarații în calitate de martor în procesul penal. Pe de altă parte, Curtea Constituțională reamintește că, în hotărârea precitată, atunci când a reținut că Olanda se numără printre statele membre care au creat un privilegiu de refuz al audierii pentru anumite categorii de martori, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că acest lucru a fost realizat într-o manieră clară și accesibilă, prin delimitarea anumitor categorii de persoane. Instanța de la Strasbourg a subliniat chiar că dreptul de a nu depune mărturie constituie o excepție de la o datorie civică normală, de interes public, și de aceea un asemenea drept, când este recunoscut, poate fi supus unor condiții și formalități, iar categoriile de beneficiari trebuie clar delimitate. Normele procesual penale criticate în prezenta cauză stabilesc că „*Au dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor următoarele persoane: a) soțul, ascendenții și descendenții în linie directă, precum și frații și surorile*